

Lisa
KINNITATUD
Keskkonnaameti
peadirektori 3.04.2025
käskkirjaga nr 1-1/25/55

Eluslooduse pääste plaan

Sisukord

Sissejuhatus	4
Mõisted ja lühendid	6
1. Õiguslikud alused	8
2. Riskianalüüs.....	8
3. Reageerimise tasemed.....	9
3.1 KeA kolm ohustsenaariumit	9
4. Eluslooduse päästetööde korraldus ja osalevad asutused	10
4.1 Keskkonnaamet.....	11
4.1.1 Kriisivalve.....	11
4.1.2 Keskkonnaameti kriisistaap	11
4.1.3 Järelevalve valdkonna tegevused	11
4.1.4 Eluslooduse pääste plaani eest vastutava teenistuja tegevused.....	11
4.1.5 Haldusosakonna tegevused	11
4.1.6 Avalike suhete osakonna tegevused	12
4.1.7 Teenindusosakonna tegevused.....	12
4.1.8 Personaliosakonna tegevused.....	12
4.1.9 Strateegia- ja analüüsiosakonna tegevused	12
4.1.10 Jäätmebüroo tegevused	12
4.1.11 Muude üksuste kaasamine	12
4.2 Päästeamet	12
4.3 Eestimaa Looduse Fond.....	12
4.3.1 Vabatahtlikega töökorralduse alused	13
4.3.2 Avalikkusega suhtlemise meespea vabatahtlikule	13
4.5 Põllumajandus - ja Toiduamet	13
4.6 Kliimaministeerium	14
4.7 VIREEN AS.....	14
5. Teabe liikumine ametkondade vahel	14
6. Välisabi kaasamine	14
7. Avalikkusega suhtlemise põhimõtted kriisiolukorras.....	14
7.1 Esmased tegevused:	14
7.2 Olukorrateadlikkuse loomine ja vahendamine.....	14
7.3 Elanikkonnateavitust ja käitumisjuhised.....	15
7.4 Meediateenindus	15
7.5 Infohaldus	15
7.6 Sisekommunikatsioon.....	15
7.7 Kriisikommunikatsiooni juhtimine ja planeerimine	15
8. Eluslooduse päästetööde juhtimine ja tegevused.....	16
8.1 Ressursside mobiliseerimine.....	16
8.2 Linnuhaigla püstitamise asukoht	16
8.3 Eluslooduse päästetegevused sündmuskohal.....	16
8.4 Tegevused linnuhaiglas.....	17
8.5 Vabastamisele eelsed tegevused	17
8.6 Vabastamine.....	17

8.7	Vabastamisjärgne seire	18
9.	Muud tegevused sündmuskohal	18
9.1	Proovide võtmine ja keskkonnakahjude käsitlemine	18
9.2	Jäätmekäitluse alused	18
10.	Eluslooduse päästetööde järgsed tegevused	19
10.1	Varustuse korrashoid	19
10.2	Kulude dokumenteerimine ja kulude hüvitamise nõude esitamine	19
10.3	Keskkonnale tekitatud kahjude määramine ja sissenõudmine	20
10.4	Saastetasu määramine ja sissenõudmine	20
10.5	Reostuseelse seisundi taastamise juhtimine	20
10.6	Eluslooduse pääste plaani rakendamise aruanne	20
10.7	Aruande koostamine HELCOM-ile	20
	Lisamaterjalid	20

Sissejuhatus

Käesolev eluslooduse pääste plaan on koostatud HELCOMI soovitus nr 31E/6 alusel, mis näeb ette integreeritud plaanide koostamise eluslooduse päästmiseks reostusjuhtumi korral kõigis Helsingi konventsiooni liikmesriikides. Plaani eesmärk on tagada valmisolek eluslooduse päästmiseks Läänemere rannikul, kui nafta, naftasaadus või muu ohtlik aine satub merekeskkonda. Plaanis kirjeldatakse päästetegevuste juhtimise, läbiviimise ja koostöö korda ning selle koostamisel on lähtutud merereostustõrje plaanist¹ ning „Ulatusliku merepäästesündmuse ning nafta- ja keemiareostuse hädaolukorra lahendamise plaanist“ (edaspidi HOLP).

Rahvusvaheline Mereorganisatsioon (edaspidi IMO) on Läänemere määranud eriti keskkonnatundlikuks merealaks tingituna tihedast ning rahvusvahelisest mereliiklusest ja sellega kaasnevast reostusohust. Kuigi reostusohutid, mis mereliiklusega kaasnevad, on mitmeid, keskendub käesolev plaan naftareostusele ehk naftasaadustest nagu bensiin, diisel, kütteõli, masuut jmt põhjustatud reostus merel või rannaalal. Vastavalt 30.06.2022 vastu võetud Vabariigi Valitsuse määrusele nr 65 § 13 lg 1 ja 2² juhib merealal reostuse avastamise, lokaliseerimise ja likvideerimise korraldamist Kaitseväge ning piiriveekogudel Politsei- ja Piirivalveamet. Rannikul korraldab reostustõrjet Päästeamet. Ulatuslikuna ning ühtlasi ka hädaolukorrana võib reostuse lugeda siis, kui naftasaadus põhjustab ulatusliku mere- ja rannikureostuse ning suure keskkonnakahju. Mitteulatusliku rannikureostuse puhul, mille edasine levik keskkonda pole tõenäoline ja millel puuduvad ka muud hädaolukorra või päästesündmuse tunnused, korraldab reostuse likvideerimist kohalik omavalitsus või maaomanik heakorratööde raames³.

Arvukate lahtede, poolsaarte ja saarte tõttu on Eesti rannajoone pikkuseks ca 4015 km⁴, kusjuures rannajoon on tugevalt liigestatud. Saarte ja laidude arv Eesti rannikuvetes ulatub 1500ni. Eesti 15 maakonnast seitse (Harju-, Hiiu-, Ida-Viru-, Lääne-, Lääne-Viru-, Pärnu- ja Saaremaa) on Läänemere rannikumaakonnad ning rannikud on suure loodusliku väärtusega alad. Rannikualadel asub kolm rahvusparki viiest (Lahemaa, Matsalu ja Vilsandi), mitmeid rahvusvahelise tähtsusega märgalasid (Ramsari ala), Natura2000 linnualasid ning rahvusvahelise tähtsusega linnualasid (Important Bird Area)⁵. Lääne-Eesti saared ja Väinameri on biosfääri programmiala (Lääne-Eesti saarestiku biosfääri kaitseala)⁶. Peale selle asuvad Eesti rannikul veel mitmed hoiualad, looduskaitsealad ja maastikukaitsealad.

Lisaks Läänemere rannikule, on reostuse likvideerimise põhimõtteid otstarbekas rakendada ka Peipsi, Lämmi- ja Pihkva järve rannikule, kuna reostuse likvideerimine korraldatakse tehniliselt sarnaselt. Peipsi rannajoone pikkus Eestis on 175 km. Peipsi järvel on neli rannikumaakonda (Ida-Viru-, Jõgeva-, Tartu- ja Põlvamaa) ning järvel või rannas on mitmeid rahvusvahelise tähtsusega märgalasid (Ramsari ala) ja rahvusvahelise tähtsusega linnualasid⁷. Lisaks veel hoiualad, looduskaitsealad ja maastikukaitsealad.

Naftareostuse ulatuslik keskkonnakahju väljendub eelkõige reostuse mõjust nii eluta kui ka elusale loodusele ning elustikurühmade seas võib linde pidada reostuse suhtes kõige tundlikemaks. Naftasaadusega määrdumine piirab lindude liikumisvõimet, häirib soojusregulatsiooni toimimist (sulestik märgub) ning mõjutab siseelundite talitust ja seedesüsteemi toimet. Eesti merelähed ja rannikualad on koduks siin pesitsevatele või talvituvatele lindudele, kuid ka oluliseks peatuspaigaks miljonitele rändel olevatele lindudele. Üle-Euroopalised lindude rändekoridorid läbivad esmajoones Lääne- ja Loode-Eestit, Lääne-Eesti saari (eriti Lääne-Saaremaad ja Sørve poolsaart), Väinamerd ja Soome lahe lääneosa. Lindude rändekoridorides võib täheldada nihkumist idasuunas, hõlmates seega ka Soome lahe idaosa. Seega võib ulatuslikul reostusel olla märgiline mõju linnustikule ning reostuse

¹ Leitav aadressil: https://mil.ee/wp-content/uploads/2024/01/20231223_A_MeV_Merereostust_rje_plaan-1.pdf

² Leitav aadressil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032024004?leiaKehtiv>

³ KoKS § 22 lg 1 p 36¹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/130062023028?leiaKehtiv>

⁴ Eesti mereala keskkonnaseisund 2018: <https://kliimaministeerium.ee/media/274/download>

⁵ Täpsem info: Keskkonnaportaali kaardirakendus <https://register.keskkonnaportaal.ee/register>

⁶ Biosfääri programmiala on UNESCO programmiga MAB (Man and Biosphere) haaratud ala haridus-, seire- ja uurimistöö korraldamiseks ning loodusvarade kaitse ja säästliku kasutamise ühitamiseks (Säästva arengu seadus, § 13 lõige 1).

⁷ Täpsem info: Keskkonnaportaali kaardirakendus <https://register.keskkonnaportaal.ee/register>

leviku piiramine, likvideerimine ja vajadusel eluslooduse pääste plaani rakendamine on kahjude vältimiseks olulise tähtsusega.

Plaanis kirjeldatud eluslooduse päästetegevused käivitatakse reeglina juhul, kui üle 50 loomaliigi isendi on reostunud. Kui tegemist on valdavalt I või II kaitsekategooriasse kuuluvate liikide isenditega, siis võib olla otstarbekas alustada eluslooduse päästetegevust ka alla 50 reostunud isendi puhul. Eluslooduse päästetegevuse käivitamine on Keskkonnaameti kaalutlusotsus, lähtudes Keskkonnaameti kriisijuhtimise korraldusest. Selles võetakse arvesse tekkinud olukorda, reostuse liiki, samuti reostusprognoose ja muid tegureid ning ettepaneku kriisijuhtimise käivitamiseks teeb käesoleva plaani rakendamise eest vastutav teenistuja kriisivaldkonna eest vastutavale teenistujale, vastavalt tegutsemist keskkonnaõnnetuste korral reguleerivatele Keskkonnaameti sisedokumentidele.

Eluslooduse pääste plaani ei käivitata juhtudel, kui:

- toimunud on reostusjuhtum, mille tagajärjel ei ole elusloodus saanud kahjustada;
- toimunud on reostusjuhtum, mille tagajärjel elusloodus on saanud kahjustada väikeses ulatuses (reeglina alla 50 isendi);
- toimunud on reostusjuhtum, mille tagajärjel elusloodus on saanud kahjustada nii väikeses ulatuses, et olukorra saab lahendada abitus seisundisse sattunud looma juhtumina (olenemata hädaolukorra lahendamise käivitumisest või mitte);
- leitud on naftaga määrdunud linde või loomi, kuid reostusjuhtumist ei ole teavitatud ning leitud reostunud loomade hulk võimaldab olukorda lahendada abitus seisundisse sattunud looma juhtumina. Eluslooduse päästetegevuse õnnestumisel on erinevate ametkondade ja organisatsioonide koostöö määrava tähtsusega. Lisaks Kaitsevæele (Merevägi), Politsei- ja Piirivalveametile ning Päästeametile on päästetegevustesse kaastatud Keskkonnaamet, Põllumajandus- ja Toiduamet, kohalikud omavalitsused ning vabatahtlikud. Vabatahtlike arvestust, koolitust ja tegevust korraldab SA Eestimaa Looduse Fond.

Eluslooduse päästetegevusel tuleb esikohale seada reostusest tingituna hättasattunud looma heaolu. Juhul, kui rehabiliteerimisprotsess põhjustaks loomale liigseid kannatusi või ei ole loom seisundist tingituna rehabiliteerimise lõppedes jätkama liigiomast elu looduses, siis tuleb ta kannatustest vabastada. Naftaga reostunud loomade pääste õnnestumine on mõjutatud mitmetest asjaoludest, sh ilmastikutingimused, reostuse asukoht, määrdunud loomade arv jne. Veel enam, loomade ellujäämisvõimalusi mõjutavad ka näiteks leidmise aeg, määrdumise aste ning lisavigastused. Kõiki eelmainitud ja teisigi juhtumist sõltuvaid asjaolusid tuleb eluslooduse päästetegevuste käivitamisel arvestada.

Mõisted ja lühendid

KeA- Keskkonnaamet

PäA – Päästeamet

MeV- Merevägi

PTA – Põllumajandus- ja Toiduamet

HäK- Häirekeskus

ELF- Eestimaa Looduse Fond

MOK – mereväe operatsioonikeskus

LKS – looduskaitseeadus

LoKS- loomakaitseeadus

EMSA – Euroopa Meresõiduohutuse Amet

CAT - Crisis Action Team, kriisijuhtimismeeskond.

HELCOM ehk Helsingi komisjon- Läänemere piirkonna merekeskkonna kaitse konventsiooni eesmärkide saavutamiseks asutatud organ

Helsingi konventsioon -Läänemere looduskeskkonna kaitseks loodud rahvusvaheline leping,

EUROWA (European Oiled Wildlife Assistance) - naftareostustõrjega tegelevate vabatahtlaste katusorganisatsioon

Eluslooduse pääste – reostuse tõttu kannatada saanud loomade reostunud piirkonnast päästmine ja rehabiliteerimine, mille eesmärk on tervenendud loomade vabastamine loodusesse.

Looma hukkamine - looma hukkamine, kui ellujäämine tekitaks loomale kestvaid kannatusi või kui tema liigiomane eluviis osutub võimatuks⁸. Hukkamiseks tuleb valida viis, mis põhjustab loomale võimalikult vähe füüsilisi ja vaimseid kannatusi⁹.

- **Looma lubatud hukkamine** – abitusse seisukorda sattunud looma hukkamine¹⁰.
- **Eutanaasia** - looma hukkamine looma omaniku algatusel või kaastundest, kui ellujäämine tekitaks loomale kestvaid kannatusi või kui tema liigiomane eluviis osutub võimatuks. Eutanaasia saab läbi viia vaid loomaarst¹¹.

Hädaolukord - Hädaolukord on sündmus või sündmuste ahel või elutähtsa teenuse katkestus, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist, põhjustab suure varalise kahju, suure keskkonnakahju või tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses ning mille lahendamiseks on vajalik mitme asutuse või nende kaasatud isikute kiire kooskõlastatud tegevus, rakendada tavapärasest erinevat juhtimiskorraldust ning kaasata tavapärasest oluliselt rohkem isikuid ja vahendeid.

Hädaolukorra lahendamine – hõlmab tegevusi ulatusliku mere- või rannikureostuse, maapinna, põhjavee ja pinnaveekogu ulatusliku reostuse lokaliseerimisel ja likvideerimisel ning nendega seotud küsimuste lahendamise koordineerimisel, sealhulgas eluslooduse pääste, jäätmeähtluse korraldamisel ja keskkonna reostuseelse seisundi taastamisel.

Hädaolukorra lahendamise plaan (HOLP) – dokument, milles kirjeldatakse üleriigilisel ning vajaduse korral regionaalsel ja kohaliku omavalitsuse tasandil.

Merereostustõrje plaan – dokument, mille eesmärk on tagada merereostustõrjeks valmisolek Eesti territoriaalmeres ja majandusvööndis ning selles kirjeldatakse reostustõrjetööde tegemise, juhtimise ja koostöö korda.

⁸ LoKS § 16. <https://www.riigiteataja.ee/akt/116062016013?leiaKehtiv>

⁹ LoKS § 10 lg 2 <https://www.riigiteataja.ee/akt/116062016013?leiaKehtiv>

¹⁰ LoKS § 10 lg 1 p 4 <https://www.riigiteataja.ee/akt/116062016013?leiaKehtiv>

¹¹ LoKS § 18 <https://www.riigiteataja.ee/akt/116062016013?leiaKehtiv>

Merereostus– nafta- või naftasaaduste reostus merel, mille tagajärjel kahjustub Läänemere merekeskkond ning majanduslikud tagajärjed on rasked ja pikaajalised

Päästesündmus– ootamatu olukord, mis vahetult ohustab füüsiliste või keemiliste protsesside kaudu inimese elu, tervist, vara või keskkonda tulekahju, loodusõnnetuse, plahvatuse, liiklusõnnetuse, keskkonna reostuse või muu sarnase olukorra korral.

Päästetöö– päästesündmuse toimumisel, ohu tõrjumisel ja kõrvaldamisel ning päästesündmuse tagajärgede leevendamisel maismaal ja siseveekogudel viivitamata rakendatavad, vältimatud ja edasilükkamatud tegevused. Päästetööd juhib päästetöö juht, kelleks on päästeametnik.

Rannikureostus – nafta- või naftasaaduste, ohtlike või kahjulike ainete sattumine Läänemere rannikukeskkonda koguses, mis põhjustab ulatusliku reostuse ning suure keskkonnakahju või suure varalise kahju või tõsised ja ulatuslikud häired elutähtsa teenuse toimepidevuses (muuhulgas häired päästetöö toimimises).

Reostuse lokaliseerimine – reostuse edasise leviku piiramine, mis enamikel juhtudel on reostuse ümbritsemine ploomidega või reostuse suunamine alale, kus selle likvideerimine osutub kõige efektiivsemaks.

Reostuse likvideerimine ehk korje – reostuse mehaaniline korje koos ajutise ladustamisega, mille eesmärk on taastada reostunud keskkonna reostuseelne seisund.

Sündmuskoht– keelu- ja/või ohu- ja turvaalast koosnev päästetöö juhi poolt määratud ala, kus võivad viibida vaid päästetööga otseselt seotud inimesed ja tehnika, kus paiknevad kannatanud ja asitõendid ning esinevad sündmusest põhjustatud kahjustused.

Jäätmekäitlus – reostuse likvideerimise käigus kogutud jäätmete sealhulgas loomsete jäätmete vedamine, taaskasutamine ja kõrvaldamine.

Keskkonna reostuseelse seisundi taastamine – reostuse likvideerimise järgsed esmased tegevused, millega luuakse võimalused (ekstensiivsed) elupaiga ning liikide loomulikuks (looduslikuks) taastumiseks.

1. Õiguslikud alused

Vastavalt 30.06.2022 vastu võetud Vabariigi Valitsuse määrusele nr 65 § 21 p 1 osaleb reostustõrjes või kaasatakse sellesse vastavalt vajadusele Päästeamet (PäA), Riigilaevastik, Transpordiamet, Keskkonnaamet (KeA) ning muud riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutused ja juriidilised isikud, kes on nimetatud merereostustõrje plaanis. Merereostustõrje plaani kohaselt on KeA vastutav eluslooduse pääste tegevuste ning PäA rannaala reostustõrje eest.

Hädaolukorra ning päästesündmuse lahendamiseks võidakse moodustada staap või staabid, mille kokkukutsumise ning tegevuse aluseks on vastavalt „Hädaolukorra lahendamise juhtimise, lahendamisel osalevate asutuste ja isikute koostöö, avalikkuse teavitamise ja teabevahetuse ning ulatuslikuks evakuatsiooniks valmistumise ja selle läbiviimise nõuded ja kord“¹² ning „Päästesündmusel osalevate riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning isikute koostöö kord“¹³.

KeA korraldab looduskaitseaduse (edaspidi LKS) § 62 lõike 1 ja 2 kohaselt abitusse olukorda sattunud loomade abitud olukorda põhjustavate asjaolude kõrvaldamist, abitusse olukorda sattunud või vigastatud looma vedu ning tagasiviimist ja vigase või haige looma elujõulisuse taastamist. Eelmainitud kohustuse täitmisel lähtutakse KeA põhimäärusest¹⁴.

Juhul, kui abitu looma seisund on selline, et see rehabiliteerimise tulemusel ei parane või põhjustab loomale kestvaid kannatusi ning loom ei suudaks looduse tagasiviimisel elada liigile loomuomast elu, on lubatud loom hukata loomakaitseaduse (edaspidi LoKS) § 16 alusel. Looma hukkamisel kasutades eutanaasiat lähtutakse LoKS §-ist 18. Abitus seisundis loomade eutanaasia eest vastutavad vastava kvalifikatsiooniga veterinaararstid (veterinaarseadus § 12).

Helsingi konventsiooni ehk HELCOM-i konventsiooniga liitus Eesti esmalt 1992. aastal ning pärast leppetekstide muutmist ka 1995. aastal. Konventsiooni eesmärk on Läänemere ala kaitsmine erinevate reostusallikate eest ning mere ökoloogilise tasakaalu taastamine ja kaitse. HELCOM-i (Baltic Marine Environment Protection Commission) soovitus 31E/6 (vastu võetud 20. mail 2010, täiendatud 18. märtsil 2021) näeb ette eluslooduse pääste plaani väljatöötamist õlireostuse korral.

Loodusdirektiivi (92/43/EMÜ) ja linnudirektiivi (2009/147/EÜ) võib pidada Euroopa Liidu looduskaitse alusammasteks. Tegu on direktiividega, mis reguleerivad vastavalt looduse ja lindude kaitset ning sätestavad liikmesriikidele õigused ja kohustused loodusliku loomastiku ja linnustikuga tegelemisel.

Berni konventsiooni eesmärk on kaitsta kõiki looduslikke taime- ja loomaliike ning nende elupaiksid. Eesti liitus Berni konventsiooniga 1992. aastal. Bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni, mille üheks eesmärgiks on kogu elurikkuse kaitse, võib pidada looduskaitsele üheks kõige laiahaardelisemaks kokkuleppeks.

Bonni konventsiooni eesmärk on kaitsta rändavaid maismaa- ja veeloomaliike kogu nende rände alal. Vaatamata sellele, et reostunud eluslooduse päästetegevused ei ole konventsioonis otseselt mainitud, siis on konventsiooni oluliseks osaks erinevate reostuste ennetamine ja ära hoidmine vähendamaks mõjusid elusloodusele. Bonni lepingu strateegiline tegevuskava 2019-2025 näeb ette koostöö arendamist HELCOM-iga.

2. Riskianalüüs

Eraldi riskianalüüsi eluslooduse pääste plaani tarbeks ei koostatud. Riigi riskipilti koostamise eest, milles on kirjeldatud ja antud hinnang ka laevaõnnetustele, vastutab Riigikantselei¹⁵.

Lähtudes uuringust „Veetranspordi reostusjuhtumite analüüs ja reostustõrje võimekuse hindamine aastatel 2012-2021“¹⁶, tuvastati analüüsiperioodil 106 reostusjuhtumit, millest 64 olid seotud

¹² Leitav aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122021069?leiaKehiv>

¹³ Leitav aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/116122020013?leiaKehiv>

¹⁴ Leitav aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/113072023021?leiaKehiv>

¹⁵ Leitav aadressil: <https://riigikantselei.ee/riskid#laeva%C3%B5nnetus>

¹⁶ Leitav aadressil: <https://kliimaministeerium.ee/media/6581/download>

naftaproduktiga ning kõige rohkem reostusjuhtumeid esines Tallinna lähel ning Paldiski ja Sillamäe ümbruses. Kõigist reostusjuhtumite arvust jäid 15 kaitsealadele ning 10 linnustiku osas tundlikele aladele nagu näiteks Väinameri, Hiiumaa ja Saaremaa rannikuveed, Liivi laht jne. Ühegi eelmainitud reostusjuhtumi puhul eluslooduse pääste plaani käivitamine vajalik ei olnud. Siiski pidades silmas, et aastaks 2030 ennustatakse Läänemere laevaliikluse kahekordistumist, peab valmisolek olema tagatud.

3. Reageerimise tasemed

Merereostustõrje plaani kohaselt rakendatakse vajadusel eluslooduse pääste plaan punase EMSA koodi või häiretasemega tähistatud juhtudel, mil reostuse kogused ulatuvad $>1000 \text{ m}^3$ ning lagunemise aeg võib kesta paarist päevast kuni rohkem kui 15 päevani (Lisa 1). Üldjuhul on taolistes olukordades toimunud reostumine toornafta või raske kütteõliga. Rohelise EMSA koodiga tähistatud juhtumite puhul on reostuse kogus niivõrd väike, et oht selle levimise või keskkonda püsijäämise on madal ning vähetõenäoline on olulise keskkonnakahju tekkimine. Kollase koodiga juhtumi puhul on merereostuse ulatus küll suurem, kuid likvideerimine oleks väheefektiivne ning pigem hajub reostus ilmastikuoludest tingituna. See-eest keskkonnakahju tekkimise oht on olemas. Samas ei saa välistada, et ka eelmainitud juhtumite puhul määrduv elusloodus reostusega ning on vajalik nende abistamine. Seetõttu lähtutakse eluslooduse pääste plaani käivitamisel lisaks EMSA koodile ka reostunud isendite arvust.

3.1 KeA kolm ohustenaariumit

Stsenaarium 1: Reostus, mille käigus elusloodus kannatada ei saanud.

Näidisjuhtum: 2022. aastal kevadel tuvastati Hiiumaalt ja Vormsilt mitmekümne kilomeetri pikkuselt lõigult masuudireostus¹⁷. Vaatamata sellele, et reostuse käigus elusloodus kannatada ei saanud, siis reostuse korjeks rannikult kaasati vabatahtlikke kohalike omavalitsuse eestvedamisel

Lahendus: Olukord jäetakse jälgimisele ja hinnatakse vajadusel ümber, kui tuvastatakse reostuse all kannatavat elusloodust.

Stsenaarium 2: Reostus mille käigus sai kannatada paarkümmend veelindu.

Näidisjuhtum: Aastal 2018 toimunud õlireostus Sõrves¹⁸, kus tuvastati vähesel arvul kannatada saanud elusloodust. Kokku tuvastati juhtumi puhul 15 õlireostusega kannatada saanud veelindu.

Lahendus: Lokaalne lähenemine – juhtumit käsitletakse tavapärase abitusse seisundisse sattunud metslooma juhtumina ning lahendatakse lokaalselt. HäK riigiinfo telefoni 1247 operaator edastab info KeA-le vastavalt abitusse olukorda sattunud metslooma juhtumi juhistele. KeA loomaabiga tegelev klienditoe spetsialistist tegeleb juhtumi lahendamise, võtab vajadusel ühendust vastava maakonna järelevalve inspektoriga ning annab vastavad juhised tegutsemiseks. Vajadusel pöörduakse lepinguliste koostööpartnerite poole, kes saavad abistada lindude õlist puhastamise ja rehabiliteerimisega. Kasutatakse koostööpartnereid, kellel on varasem kogemus taoliste juhtumitega.

¹⁷ Leitav aadressil: <https://www.err.ee/1608605785/vormsi-ja-hiiumaa-rannikul-on-uluslik-masuudireostus>

¹⁸ Leitav aadressil: <https://www.delfi.ee/artikkel/81922693/meie-maa-sorve-randa-joudsid-olised-linnud>

Stsenaarium 3: Ulatuslik merereostus, mille käigus on kannatada saanud sajad või tuhanded linnud.

Näidisjuhtum: Loode-Eesti õlikatastroof 2006. aastal, kus merre oli sattunud hinnanguliselt 40 t kütteõli ning 35 km pikkune rannajoon oli reostunud¹⁹. Hinnanguliselt olid reostusest mõjutatud tuhanded linnud.

Lahendus: Eluslooduse pääste plaani käivitamine vastavalt käesolevale plaanile. Vajadusel välisabi kaasamine.

4. Eluslooduse päästetööde korraldus ja osalevad asutused

Lähtudes merereostustõrje plaanist on osalevate asutuste tegevused merereostuse korral järgmised:

1. Kaitsevägi (merevägi) juhib ja korraldab merereostustõrjetöid.
2. Politsei- ja Piirivalveamet osaleb Eesti merealal merereostuse avastamisel, vajadusel kaasatakse abitöödele koostöökokkuleppe kohaselt.
3. Riigilaevastik osaleb veesõidukitega merereostustõrjes.
4. Keskkonnaagentuur tagab ilmateadete ja -prognooside õigeaegse edastamise või kättesaadavuse MOK-ile ning tagab KeA-le ja mereväele atmosfääri- ja meremudelite andmed reostuse Eesti merealal liikumise prognoosi koostamiseks ning MOK-ile edastamiseks või reostuse keskkonnaohu hinnangu andmiseks.
5. Keskkonnaamet abistab vajadusel MOK-i ja CAT-i mereostuse leviku prognoosimisel ning selle keskkonnohtlikkuse hindamisel ning vajadusel juhendab mereväge menetlustoimingute jaoks tõendite kogumisel. Vajadusel juhib KeA õliga määratud eluslooduse päästet ja rehabilitatsiooni. Randa jõudnud reostuse puhul korraldab kogutud reostuse jäätmekäitlust ning elupaikade seisundi taastamist.
6. Transpordiamet korraldab laevaliiklust laevaliikluse korraldamise süsteemi vastutusalas ja tagab asjakohaste navigatsioonihoiatuste edastamise.
7. Kliimaministerium korraldab reostustõrje ja reostuse ennetamise kulude hüvitamise menetluses suhtlust rahvusvaheliste kindlustusettevõtetega.
8. Päästeamet kaasatakse vajadusel madalas rannikumeres merereostustõrjetöödele või kõrge väärtusega rannikulõikude kaitsmisele reostumise eest. Merereostuse randa jõudmisel juhib Päästeamet merereostuse esmase ohu likvideerimist.
9. Kohalik omavalitsus tagab vajadusel reostustõrje varustuse ja tehnika juurdepääsu merele ning korraldab reostuse randa jõudmisel selle koristamist oma territooriumil.

Lisaks Merereostustõrje plaanis välja toodud asutustele osalevad vastavalt vajadusele (sh eluslooduse pääste plaani käivitamisel) merereostuse korral ka:

10. Eestimaa Looduse Fond, kes koondab ja koolitab vabatahtlikke, keda kaasata naftareostuse likvideerimise ning eluslooduse päästmise korral.
11. Põllumajandus - ja Toiduamet, kes pakub vastavalt võimalustele veterinaarset tuge eluslooduse päästmisel.
12. VIREEN AS, kes teostab õlireostunud eluslooduse utiliseerimist ning vajadusel pakub tuge õlireostunud eluslooduse kannatustest vabastamisel.

¹⁹ Leitav aadressil: http://eestiloodus.horisonit.ee/artikkel2479_2473.html

Asjaosaliste täpsemad ülesanded on järgnevad:

4.1 Keskkonnaamet

KeA lähtub eluslooduse päästetegevuste käivitamisel lisaks eluslooduse pääste plaanile ka kriisijuhisest ning dokumentidest, mis reguleerivad tegutsemist keskkonnaõnnetuse korral.

4.1.1 Keskkonnaameti kriisivalve

KeA kriisivalve tagab side MeV-iga, modelleerib reostuse kulgu ja hindab selle ohtlikkust. Enne kriisistaabi loomist nõustab osapooli vajalikes tegevustes ning teavitab KeA juhtkonda olukorrast vastavalt KeA sisedokumentidele. Kriisivalvemeeskonna liikmed on ka KeA kriisistaabi liikmed. Kriisivalve suhtleb vajadusel PÄA vastutava korrapidajaga (üleriigiline, P1).

4.1.2 Keskkonnaameti kriisistaap

KeA kriisistaap käivitatakse vastavalt KeA kriisijuhisele SITREP-keskkonnas virtuaalselt. Staabi koosseisu kaasatakse lisaks ettenähtud koosseisule kohe ka eluslooduse pääste plaani eest vastutav teenistuja.

4.1.3 Järelevalve valdkonna tegevused

Koostöös KeA õigusosakonna ja uurimisosakonnaga esmaste järelevalve- ning menetlustoimingute läbiviimine süüteo- ja haldusmenetluses, sh tõendite kogumine (proovide võtmine jne), keskkonnale tekitatud kahjude määramine. KeA õigusosakond osutab õiguslikku tuge järelevalve- ja menetlustoimingute läbiviimisel nii järelevalve osakonnale kui ka uurimisosakonnale, saadab kohtusse keskkonnale tekitatud kahju nõuded, esindab KeA-d kohtumenetlustes. KeA uurimisosakond toetab järelevalveosakonda järelevalve- ja menetlustoimingute läbiviimisel, vajadusel alustab kriminaalmenetlust ning kogu tõendeid kriminaalmenetluses.

4.1.4 Eluslooduse pääste plaani eest vastutava teenistuja tegevused

Eluslooduse pääste plaani eest vastutav teenistuja osaleb kriisistaabi töös ning eluslooduse pääste plaani käivitamisel koordineerib reostunud eluslooduse abistamist koostöös teiste asutuste ning ELF-i vabatahtlikega. Teenistuja on kontaktisikuks ELF-i ja KeA vahel ning vajadusel kõneisikuks meedias eluslooduse päästetegevustega seondult. Samuti vastutab teenistuja KeA eluslooduse päästmise võrgustikku kuuluvate vabatahtlike koondamise ja koolitamise eest.

Eluslooduse päästetegevusteks vajamineva varustuse inventeerimise osas teeb teenistuja koostööd KeA haldusosakonnaga. Vastavalt vajadusele teeb teenistuja ettepanekuid lisanduva varustuse soetamiseks.

4.1.5 Haldusosakonna tegevused

KeA haldusosakond (HAO) tagab PÄA-le ligipääsu eluslooduse pääste plaani rakendamiseks vajaliku varustusele (sh linnuhaigla). Juhul, kui varustust ei mobiliseerita täies mahus, komplekteerib HAO varustuse vastavasse mahtu vastavalt eluslooduse pääste plaani eest vastutava teenistuja juhistele ning jagab vajadusel suunised PÄA esindajale, kes varustuse transpordi eest vastutab. Eluslooduse päästetegevuste vältel toetab haldusosakond koostöös KeA kriisistaabiga eluslooduse pääste plaani eest vastutavat teenistujat vajamineva varustuse soetamisel. Eluslooduse päästetegevuste lõppedes korraldab HAO varustuse järelehoolduse ning jagab varustuse järelehooldusesse transportimiseks vastavaid suuniseid PÄA-le. Linnuhaigla varustuse inventeerimist veab eest HAO, kuid sellesse kaastakse eluslooduse päästetegevuse eest vastutav teenistuja.

HAO varustab isikukaitsevahenditega eluslooduse päästetegevustesse kaasatud inimesi (sh vabatahtlikke) ning korraldab isikukaitsevahendite transpordi sündmuskohale vastavalt eluslooduse pääste plaani eest vastutava teenistuja juhistele.

4.1.6 Avalike suhete osakonna tegevused

KeA avalike suhete osakond (ASO) korraldab eluslooduse päästetegevustega seonduvat kriisikommunikatsiooni luues selleks kommunikatsioonitiimi. Täpsem kirjeldus ASO tegevustest on leitud peatükist 7 Avalikkusega suhtlemise põhimõtted kriisiolukorras.

4.1.7 Teenindusosakonna tegevused

Teenindusosakonna ülesanne on vastata erinevatele päringutele lähtudes ASO kommunikatsioonitiimi poolt koostatud sõnumitest, olukorrakorrad kirjeldustest ja käitumisjuhistest.

4.1.8 Personaliosakonna tegevused

Personaliosakond korraldab töö- ja puhkeajaga seonduvatele töökorralduslikele küsimustele vastamist, andes vajadusel sisendi kommunikatsioonitiimile kriisiaegsest töökorraldusest. Samuti kuulub personaliosakonna pädevusse töötervishoiuga (sh tööõnnetustega) seonduvate olukordade lahendamine.

4.1.9 Strateegia- ja analüüsiosakonna tegevused

Strateegia- ja analüüsiosakonna (SAO) finantsjuht korraldab eluslooduse päästetegevustega seotud kulude dokumenteerimist ja sellega seonduvate aruannete koostamist. Samuti on SAO ülesanne lahendada eluslooduse päästetegevustega seotud eelarveküsimusi ning lisarahastuse vajadusi.

4.1.10 Jäätmebüroo tegevused

Jäätmebüroo toetab KeA kriisistaapi jäätmete käitlemisega seonduvate küsimuste lahendamisel.

4.1.11 Muude üksuste kaasamine

Kriisistaap kaasab eluslooduse päästetegevustesse vastavalt vajadusele ka teiste struktuuriüksuse töötajaid. Töötajate kaasamiseks eluslooduse päästetegevustesse, teeb eluslooduse pääste plaani eest vastutav teenistuja ettepaneku KeA kriisistaabile, kes vastava otsuse langetab. Esmajoones kaasatakse sündmuse lahendamisesse vabatahtlikud KeA eluslooduse päästmise võrgustikust ning seejärel vajadusel töötajad muudest struktuuriüksustest.

4.2 Päästeamet

PäA juhib päästesündmuse lahendamist vastavalt HOLP-ile. Rannikureostuse korral moodustab PäA sündmuskoha staabi, kuhu kaasab seotud asutused, teiste hulgas KeA. KeA tegevused, sealhulgas KeA juhitud ELF-vabatahtlike eluslooduse päästetoimingud peavad olema kooskõlastatud päästetööde juhiga.

Vastavalt KeA ja PäA koostöölepingule tagab PäA päästesündmuse korral eluslooduse päästevarustuse transpordi KeA hoiuruumist KeA taotletud mahus soovitud asukohta, võimalusel toe selle ülespanekuks asukohas ning pärast loomapäästevarustuse kasutamise lõppemist transpordi tagasi KeA poolt määratud asukohta, milleks on kasutusjärgne hoolduskoht või KeA hoiuruum.

Vabatahtlike olmetingimuste (toitlustamine ja ööbimisvõimalused) tagamisel saab PäA pakkuda tuge vastavalt võimalustele (juhul, kui majutusmooduliga staap on püstitatud) või ametiabi korras, milleks tuleb esitada siseriiklik abitaotlus (Lisa 2). Vabatahtlike olmetingimuste katmisega seotud kulud kaetakse kas KliM või Vabariigi Valitsuse reservist, sõltuvalt kulude ulatusest.

4.3 Eestimaa Looduse Fond

ELF koondab ja koolitab vabatahtlikke, kes aitavad tagada naftareostusala valmisoleku. Vabatahtlike pädevuse tagamise eest vastutab ELF ning selleks korraldatakse vastavalt vajadusele koolitusi või õppusi. Lisaks vabatahtlikele, aitab ELF reostusjuhtumite korral kaasata ka koolitatud eksperte.

Eluslooduse pääste plaani rakendamise korral suunab ja koordineerib ELF vabatahtlike tööd reostustõrjel ja reostunud eluslooduse päästmisel saades selleks suunised eluslooduse pääste plaani eest

vastutavalt teenistujalt. ELF peab tagama esindaja kättesaadavuse nii 1247-le kui eluslooduse pääste plaani eest vastutavale teenistujale vabatahtlike kaasamiseks.

4.3.1 Vabatahtlikega töökorralduse alused

Vabatahtlike töökorralduse alused, rehabilitatsiooni ning eluslooduse pääste protseduurid on täpsemalt kirjeldatud Reostunud eluslooduse pääste käsiraamatus (Lisa 3).

ELFi vabatahtlikud kaasatakse päästesündmusele HÄK-i riigiinfo telefoni 1247 või eluslooduse päästeplaani eest vastutava teenistuja poolt ELF-i edastatud telefonil. ELF aktiveerib oma vabatahtlikud 24 h jooksul alates teate saamisest, vajadusel kaasab teisi organisatsioone. Vabatahtlikele korraldab transpordi ELF vastavalt eluslooduse pääste plaani eest vastutava teenistuja juhistele.

Sündmuskohal/linnuhaiglas vabatahtlikud registreeritakse ning neile väljastatakse vajaminev varustus, tehakse ohutusinstruktaaz ning selgitatakse töö olemust. Seejärel suunatakse vabatahtlikud tööloiku, kus üks vahetus ei tohi kesta järjest üle 4 tunni. Vabatahtlike tööloigud eluslooduse päästetegevustel on järgmised:

- reostunud lindude püüdmine ja transport (sh surnud lindude kogumine vastavalt juhistele);
- osalemine linnuhaigla püstitamisel;
- lindude esmane ülevaatus vastuvõtupunktis;
- triiaaz ja stabiliseerimine;
- erinevad tööprotsessid linnuhaiglas (pesemine ja kuivatamine, järelhooldus ning vabastamine).

Vabatahtliku lahkumisel sündmuskohalt/linnuhaiglast registreeritakse ta sündmuskohalt välja.

4.3.2 Avalikkusega suhtlemise meelepea vabatahtlikule

Eluslooduse päästetegevustes osalemine ei kohusta vabatahtlikku avalikkusega suhtlema. Kui vabatahtlik siiski on selleks valmis või soovib ise avalikkusega oma kogemust jagada, on see teretulnud alljärgnevat silmas pidades.

Kriisi lahendamise suurim vaenlane on segaduse tekitamine ja valeinfo levik, mistõttu on oluline, et avalikkusega jagatud info oleks kontrollitult tõene ja täielik. Seetõttu tuleb meediasuhtlus vabatahtlikul kooskõlastada eelnevalt KeA kommunikatsioonitiimiga, edastades info sellest eluslooduse pääste plaani eest vastutavale teenistujale. Meediasuhtlusele tuleb juhinduda ametlikes kanalites olevatest sõnumitest ning lisainfo andmisel piirduda rangelt vaid oma tööloiguga. Kahtluse korral või kui vabatahtlik satub meedia esindajaga suhtlema ootamatult, tuleb ajakirjani suunata otse KeA kommunikatsioonitiimi poole.

Kui vabatahtlik märkab vastuolu ametlikes infokanalites avaldatud info ja oma kogemuse vahel, tuleb sellest teada anda esimesel võimalusel oma tööloigu juhile, eluslooduse pääste plaani eest vastutavale teenistujale või otse kommunikatsioonitiimile.

4.4 Merevägi

Tagab lennu- ja laevavaatlusega reostuse leviku jälgimise. Annab vaatluse tulemustest operatiivselt teada KeA kriisivalvemeeskonnale ja 1247-le. Kooskõlastab vaatluste läbiviimise rannikualal PÄA ja KeA-ga.

4.5 Põllumajandus - ja Toiduamet

PTA pakub eluslooduse päästmisel veterinaarset tuge (sh eluslooduse esmane ülevaatus, stabiliseerimine ning eutanaasia) vastavalt võimalustele.

4.6 Kliimaministeerium

KliM otsustab vastavalt KeA antud sisendile välisabi kaasamise üle ning teeb selleks vastava taotluse EUROWA sekretariaadile. Kontaktisik on KliM-i kriisivalvekontakt (SPOC).

4.7 VIREEN AS

VIREEN AS pakub tuge hukkunud või hukatud eluslooduse utiliseerimisel. Lisaks on võimalik kasutada AS-i mobiilset gaasikambrit õlireostunud lindude kannatustest vabastamiseks vastavalt LoKS § 10 lg 1 p 4.

5. Teabe liikumine ametkondade vahel

Ametkondade vahelise teabe (sealhulgas inimeste kutsumine staapidesse) jagamine KeA-ga toimub HäK-i riigiinfo telefoni 1247 vahendusel ja otse MoK-iga. KeA on liitunud ka operatiivraadioside võrguga ESTER.

6. Välisabi kaasamine

Parandamaks EL liikmesriikide võimekust reostunud eluslooduse päästetegevustel, loodi 2015. aastal European Oiled Wildlife Assistance (EUROWA). EUROWA eesmärk on toetada EL liikmesriike eluslooduse päästepaanide väljatöötamisel, pakkuda ekspertnõu ning toimida katusorganisatsioonina naftareostustõrjega tegelevatele vabaühendustele. Lisaks on võimalik liikmesriikidel eriolukorras taotleda EUROWA mobilisatsiooni, kui kohalikul tasandil ei suudeta päästetegevusi läbi viia. EUROWA mobilisatsiooni käigus tagatakse kohaliku riigi toetus nii ekspertide kui ka varustuse näol, kuid eelmainituga seotud kulud katab abi taotlev riik. Otsuse välisabi kaasamise osas langetab KliM vastavalt KeA poolt antud sisendile ning esitades selleks vastava taotluse EUROWA sekretariaadile²⁰.

7. Avalikkusega suhtlemise põhimõtted kriisiolukorras

Kommunikatsiooni eesmärk on toetada kriisi lahendamist, teavitada avalikkust kriisi olemusest ja ulatusest ning jagada kriisi lahendamiseks vajalikke käitumisjuhiseid. Kriisikommunikatsiooni osadena käsitleb käesolev plaan olukorrateadlikkuse tagamist, elanikkonnateavitust, meediateenindust, infohaldust, sisekommunikatsiooni ning kriisikommunikatsiooni juhtimist ja planeerimist.

Kriisikommunikatsiooni juhib asutus, mis juhib sündmuse lahendamist. Eluslooduse päästmiseks vajalike plaanide ja tegevustega seotud küsimustele vastamist korraldab KeA avalike suhete osakond (ASO). Vastavalt kriisi olemusele ja vajadustele, kaasab KeA ASO kriisikommunikatsiooni meeskonda partnereid kriisi lahendamiseks seotud organisatsioonidest, näiteks kohalikust omavalitsusest, PÄA-st või vabatahtlike ühendustest.

Kõik kriisi lahendamiseks seotud osalised peaksid panustama sellesse, et infovahetus oleks täpne ja õigeaegne ning vältima kontrollimata või mittetäieliku info avalikustamist.

7.1 Esmased tegevused:

Eluslooduse pääste plaani käivitamisel, kuid vajadusel ka ohustsenaariumite I ja II korral, avaldab KeA oma kanalites, samuti pressiteatena esimesel võimalusel info, milles selgitab:

- kriisi esialgselt teadaoleva olemuse;
- kavandatud järgnevad tegevused;
- avalikkusele suunatud käitumisjuhised;
- infokanali või -allika, mille kaudu on võimalik saada lisainfot.

7.2 Olukorrateadlikkuse loomine ja vahendamine

Olukorrateadlikkuse tagamiseks vajalikud tegevused käivitatakse hädaolukorras viivitamatult. Järgmiste sammude rütm otsustatakse koostöös hädaolukorda lahendava staabiga. Ohuhinnangute

²⁰ Leitav aadressilt: <https://eurowa.eu/activate-eurowa/>

vahendamist avalikkusele juhib kommunikatsioonitiim, samuti vahendab kommunikatsioonitiim avalikkuse infovajadust olukorra lahendamist juhtivale staabile.

Olukorrahinnangu loomiseks ja vahendamiseks avalikkusele kommunikatsioonitiim:

- korraldab regulaarse infovahetuse kriisi staabiga, üldjuhul läbi kommunikatsioonitiimi juhi osaluse olukorra lahendamist juhtivas staabis;
- korraldab infovahetust partnerasutuste kommunikatsioonimeeskondadega kas meililisti kaudu või loob ja käivitab muu toimiva infokanali;
- monitoorib meediaruumi ja sotsiaalmeedias levivat infot ning hindab reageerimisvajadust.

7.3 Elanikkonnateavitus ja käitumisjuhised

Kommunikatsioonitiim vahendab avalikkusele ja kitsamatele sihtrühmadele käitumisjuhised vastavalt olukorra vajadustele. Käitumisjuhised koostab olukorda lahendav staap.

7.4 Meediateenindus

Kommunikatsioonitiim korraldab pressiteadete koostamist ja väljasaatmist, päringutele vastamist ning vahendab intervjuude andmist meediale.

Et vältida puuduliku või eksliku info avaldamist ja valeinfo levikut, tuleks juhtumi lahendamises osalejatel meediasuhtlus, samuti sotsiaalmeedias olukorraga seotud info avaldamine eelnevalt kommunikatsioonitiimiga kooskõlastada.

7.5 Infohaldus

Eluslooduse päästeplaani rakendumisel kehtib ülesannete jätkuvuse põhimõte, see tähendab, et igaüks jätkab oma ülesannete täitmist. Infohalduse tuge pakub KeA teenindusosakond. Kommunikatsioonitiim toetab infohaldust avalikkusele ja kitsamatele sihtrühmadele mõeldud sõnumite ettevalmistamise ning korduma kippuvate küsimuste vastuste koostamise korraldamisega.

Kommunikatsioonitiim tagab sõnumite, olukorrajärgelduse ja käitumisjuhiste kättesaadavuse teenindusosakonna esindaja, 1247 infotelefoni kontaktisiku, sisekommunikatsioonispetsialisti, kriis.ee ja TARA kontaktisiku jaoks.

7.6 Sisekommunikatsioon

Kommunikatsioonitiim korraldab eluslooduse päästeplaani rakendumisel nii KeA töötajate kui olukorra lahendamise seotud üksuste ja osaliste informeerimist sündmuse olukorrahinnangust, edasistest tegevusplaanidest, käitumisjuhistest ja olukorra prognoosist. Sisekommunikatsiooni korraldab kommunikatsioonitiim koostöös hädaolukorda juhtiva staabiga.

Olukorra eduka lahendamise toetuseks tagab kommunikatsioonitiim:

- KeA töötajatele ja olukorra lahendamise tegelevale meeskonnale kriisiaegse töökorralduse tutvustuse, käitumisjuhised, olukorrateadlikkuse ning muu olukorra lahendamiseks vajaliku info;
- Toetab ja koordineerib infovahetust hädaolukorra lahendamist juhtiva staabi ning KeA töötajate ning partnerorganisatsioonidest kaasatud meeskonnaliikmete vahel.

7.7 Kriisikommunikatsiooni juhtimine ja planeerimine

Kommunikatsioonitiimi tööd juhib KeA ASO juhataja või tema poolt määratud asendaja.

Kommunikatsioonitiimi juht koostab kommunikatsiooniplaani ja –meeskonna ning alustab kommunikatsioonitegevusi vastavalt eelmainitule.

Kommunikatsioonitiimi töö järjepidevuse tagamiseks koostab kommunikatsioonitiimi juht töögraafiku, määrab hädaolukorras eelkirjeldatud tegevusliinidele nimelise vastutaja ja otsustab tööüritmi ja suhtluskanalid ning muu töö korraldamiseks vajaliku praktilise info üle.

Olukorra lahendamise ja kommunikatsiooni korraldamise kõrval korraldab kommunikatsioonitiimi juht õpitu vastuste fikseerimise ning ettepanekute tegemise kriisiplaanide parendamiseks.

8. Eluslooduse päästetööde juhtimine ja tegevused

8.1 Ressursside mobiliseerimine

KeA kriisistaabi otsusel eluslooduse pääste plaan käivitada, esitab plaani eest vastutav teenistuja ametiabi taotluse korras PÄA-le ettepaneku linnuhaigla püstitamiseks ja ELF-ile vabatahtlike mobiliseerimiseks. PÄA tagab loomapäästevarustuse (sh linnuhaigla) transpordi KeA hoiuruumist taotletud mahus kokkulepitud asukohta ning võimalusel toetab linnuhaigla püstitamist. Varustus väljastatakse HAO poolt koostatud akti alusel, milles on välja toodud välja antud varustus koos kogustega. Varustuse heaperemeheliku kasutuse eest vastutab linnuhaigla koordineerimist juhtiv isik.

8.2 Linnuhaigla püstitamise asukoht

Linnuhaigla püstitamiseks sobiva asukoha valikul tuleb emasjoones pidada silmas ligipääsetavust ning pinnase kandevõimet. Samuti peab olema asukohas tagatud soe, 42° C temperatuuri ja 3,5 bar survega voolav vesi ja elektriühendus ning kasuks tuleb ka õlipüüduri olemasolu, mis võimaldab naftasaaduste eraldamist veest.

Linnuhaigla püstitamiseks sobiva asukoha üle langetab otsuse KeA kriisistaap. Juhul, kui sündmuspaiga ümbruskonnas on võimalik kasutada linnuhaiglana muid ehitisi või rajatisi, siis teeb vastava otsuse KeA kriisistaap.

8.3 Eluslooduse päästetegevused sündmuskohal

ELF-i esindaja juhtimisel moodustatakse vabatahtlikest meeskonnad ning määratakse meeskonnajuhid. Osa vabatahtlike suunatakse sündmuskohale lindude korjeks ning ülejäänud linnuhaiglasse. Meeskondadesse jagunemine toimub vastavalt ülesannetele, mida vabatahtlik täitma peab. Kõik tegevused sündmuskohal kooskõlastatakse päästetööde juhiga.

- **Meeskond A** moodustab rannikutsoonid (puhas ja must ala), läbipääsuvärava ning valmistab ette vabatahtlikud mustale alale sisenemiseks isikukaitsevahenditega. Meeskonna ülesanne on täita dokumentatsiooni alale sisenejate ja väljujate osas
- **Meeskond B** vastutab reostuse all kannatanud eluslooduse otsimise ja kogumise eest. Meeskonnajuht tagab meeskonnaliikmete varustatuse nii isikukaitse-, püügi- kui ka transpordivahenditega. Vajadusel määratakse vabatahtlikuid ennetava meetmena õliga mittemääratud eluslooduse reostusallikast eemale tõrjumiseks. Püüdmissimeeskonnad moodustatakse vähemalt kahest liikmest tagamaks vabatahtlike turvalisuse. Üldjuhul toimub lindude püük rannikult, kuid koolitatud vabatahtlikud võivad püüdmissoperatsioone sooritada ka paadist. Täpsemad tegevused lindude püüdmisel on kirjeldatud reostunud eluslooduse pääste käsiraamatus (Lisa 3). Kinnipüütud linnud transporditakse vastuvõtupunkti õhuavadega pappkastis, lemmikloomade transpordiks mõeldud kastides või vajadusel luigekotis. Lindude transpordivahend tuleb märgistada püüdmise kuupäeva, kellaaja, koha, püüdja nime ning kui on määratav, ka liigiga. Üldjuhul transporditakse linde ühes transpordikastis üksi, kuid erandkorras võib näiteks koloniaalse eluviisiga liike transportida ühes kastis mitmekesi.

Esmajoones tegeletakse reostuse all kannatanud elusate isendite otsimise ja kogumisega, kuid meeskonna vastutusel on ka surnud lindude kogumine vastavalt menetlust juhtiva KeA teenistuja suunistele.

- **Meeskond C** määrab sündmuskohale lindude kogumiskoha või loob vastuvõtupunkti sõltuvalt linnuhaigla asukohast. Kogumiskoht määratakse juhtudel, kus transport linnuhaiglasse toimub vastavalt vajadusele ning linna püügi ja haiglasse jõudmise vahele ei jää rohkem kui 2 h. Juhtudel, kus linnuhaiglasse jõudmiseks võib kuluda rohkem kui 2 h, luuakse sündmuspaika kogumispunkt (*beachhead collection point*), kus linde ka stabiliseeritakse vedeliku manustamise näol iga 2-3 h tagant. Võimalusel toimub kogumispunktis esmane triaaz, kus jaotatakse loomad seisundi alusel gruppidesse. Valiku tegemisel tuleb lisaks seisundile lähtuda ka lindude arvust, nafta tüübist ning saadaolevatest ressurssidest ja ruumist.

- **Meeskond D** vastutab linnuhaigla toimimise eest. ELF-i esindaja määrab linnuhaigla tööde juhi ELF-i vabatahtlike seast. Meeskonnajuhi ülesanne on määrata linnuhaigla erinevatesse üksustesse (vastuvõtt, pesemine, loputamine, kuivamine ja veekindluse taastamine) koordinaatorid ning vabatahtlikud.

8.4 Tegevused linnuhaiglas

Sündmuskohalt saabunud linnud võetakse vastu linnuhaigla **vastuvõtupunktis**, kus linnud registreeritakse (sh täidetakse vastuvõtu vorm), teostatakse ülevaatus (kaalutakse, kraaditakse jne) märgistatakse ajutise rõngaga ning määratakse määrumise aste. Täpsemad vastuvõtuprotseduurid on kirjeldatud reostunud eluslooduse pääste käsiraamatus (Lisa 3). Vastuvõtuprotseduuride eest vastutab veterinaar või selleks õigustatud spetsialist.

Vastuvõtupunktist liiguvad loomad edasi **triaaži**, kus hinnatakse nende seisund ning otsustatakse, millised loomad liiguvad edasi stabiliseerimisele, millised vajavad veterinaarset sekkumist või kannatustest vabastamist. **Stabiliseerimise** kestvus on 48 h ja selle aja möödudes hinnatakse looma seisundit uuesti ning otsustatakse, kas loom on valmis pesemiseks; vajab ta lisa aega seisundi paranemiseks või kui seisund halvenes, kaalutakse kannatustest vabastamist.

Pesemise eeltingimuseks on stabiilne seisund ning pesemiseks sobivate tingimuste olemasolu (42° C vesi). Pesemisele eelnevalt võib väga kleepuva õliga määrdunud linde eelkäidelda sooja rapsiõliga, mis aitab õli pesu käigus paremini eemaldada. Reostunud linde pestakse pesukaussides või vannides, milles on 1-2 %-iline nõudepesuvahendi lahus. Pesemistingimused ning pesemisjärjekord on täpsemalt kirjeldatud reostunud eluslooduse pääste käsiraamatus (Lisa 3).

Pesemisele järgneb **loputamine**, milleks on vajalik sooja (42° C) voolava ning survega (3,5 bar) vee olemasolu, et eemaldada kogu nõudepesuvahendi lahus sulgetelt.

Pesemisele ja loputamisele järgneb **kuivamine ja sulestiku veekindluse taastamine**. Kuivamine peab toimuma rahulikus ja vaiksuses keskkonnas, kus kasutatakse vajadusel soojapuhureid sobiva temperatuuri tagamiseks. Vastavalt linnu suurusele võib kuivamisprotsess kesta 30 minutit kuni kolm tundi. **Veekindluse taastamine** toimub selleks mõeldud basseinis, vabatahtlike jälgimise all. Vajadusel kaasata lindude käitumise eksperte, kes oskavad ära tunda külmetamise tunnuseid. Protsessi korratakse pikendades basseinis viibimise aega. Veekindluse taastumise tunnuseks on veetilgad, mis lindude sulgi mööda alla voolavad.

Lindude seisundi taastamise jooksul tuleb tagada linnuhaiglas puhtus ja korrashoid, mis hõlmab endas tegevusi nagu igapäevane puuride puhastamine, toidunõude pesu, üldkasutatavate pindade koristus jne (Lisa 3). Samuti tuleb silmas pidada, et lindude toidulaud erineb liigiti ning tagatud peab olema sobiv toit.

8.5 Vabastamisele eelsed tegevused

Vabastamisele eelnevalt tuleb veenduda, et linnu seisund on taastunud: linnu käitumises, kehaseisundis, verenäitajates ning kaalus ei täheldata erisusi. Täpsemad kriteeriumid on kirjeldatud eluslooduse pääste käsiraamatus (Lisa 3). Samuti tuleb vabastamisele eelnevalt linnud rõngastada, et hinnata elujäämist vabastamisele järgnevalt.

8.6 Vabastamine

Vabastamisel tuleb silmas pidada liike eripärasid (elupaigatüüp jmt), aastaaja ja ilmastikuolusid ning valida ka vabastamiseks sobiv kellaaeg. Transport vabastamiskohta peaks olema võimalikult lühike ning linde tasub vabastada mitmekesi koos. Vabastamisele on soovituslik kaasata vabatahtlikke, kes on panustanud eluslooduse päästmisesse.

8.7 Vabastamisjärgne seire

Hindamaks vabastatud lindude ellujäämist, sigimist ning eluslooduse päästmise üldist edukust, soovitatakse linde seirata. Lühiajaline seire vabastamispaigas annab esmase sisendi lindude ellujäämisest, kuid pikaajaline seire võimaldab meil hinnata reostuse mõju populatsioonidele.

9. Muud tegevused sündmuskohal

9.1 Proovide võtmine ja keskkonnakahjude käsitlemine

Reostuse tõttu abitusse olukorda sattunud selgroogsete loomade (edaspidi loomade) suhtes rakendatakse esmalt meetmeid nende elujõulisuse taastamiseks ning alles seejärel viiakse vajadusel läbi KeA menetluse huvidest lähtuvad toimingud (näiteks isendi kahjustatuse või hilisema surma põhjuse fikseerimine).

Reostuse tõttu surnud loomi ei eemaldata nende asupaigast enne, kui KeA uurija või menetlust juhtiv inspektor (edaspidi menetluse juht) on läbi viinud vajalikud menetlustoimingud sündmuskohal. Nende menetlustoimingute lõpetamisest teavitab menetluse juht koheselt päästetööde juhti ning KeA kriisistaapi.

Kui surnud loomade eemaldamine nende asupaigast on tingimata vajalik päästetöö huvist lähtuvalt, teavitab päästetöö juht sellest menetluse juhti. Viimane esitab sellisel juhul päästetöö juhile ettepanekud päästetööde läbiviimiseks viisil, mis võimalikult vähe kahjustaks menetluse huve.

Surnud loomad kogutakse kokkuleppel menetluse juhiga kohtadesse, kus neid oleks võimalikult hõlbus üle vaadata - kogumiskohas peab olema piisavalt ruumi loomade loendamiseks, määramiseks ja ümberpaigutamiseks edasise veo jaoks (eelkõige ei tohi loomad olla, suletud ja/või raskesti avatavates anumates). Kogumiskoht peaks olema varjuline (arvestades nii sealsete töötajate heaolu kui toimingute tulemuslikkust) ja võimalikult vähe päästetöid häiriv. Kokkukogumisel tuleb kasutada vahendeid ja viise, mis võimaldaksid kogumiskohas võimalikult hõlpsalt läbi viia vajalikke toiminguid

Rehabiliteerimise käigus surnud loomi ei viida jäätmekäitlusesse ilma, et oleks võimaldatud KeA-le läbi viia vajalikke menetlustoiminguid. Tegevuste suhtes lepatakse täpsemalt kokku menetluse juhiga. Surnud loomad võib kokkuleppel menetluse juhiga viia kogumiskohta. Surnud loomi ei viida kogumiskohtadest ära ilma eelneva kokkuleppeta päästetöö juhi ja menetluse juhi vahel.

Kui päästetööd toimuvad pikemal rannaalal, võib selle KeA menetluse vajaduste seisukohast jagada sektoriteks, millel igal on oma menetlusjuht. Nende tegevust korraldab sellisel juhul KeA esindaja sündmuskoha juhtimisstruktuuris. Päästetööde ala jagamine sektoriteks otsustatakse sündmuskoha juhtimisstruktuuris.

9.2 Jäätmekäitluse alused

Eluslooduse päästetegevuste käigus tekib paratamatult suurel hulgal erinevaid jäätmeid, mille seas on nii segaolmejäätmeid, ohtlike tahkeid ja vedelaid jäätmeid, aga ka veterinaarseid ning loomseid jäätmeid. Tekkivad jäätmed sorteeritakse järgmiselt:

- segaolmejäätmed; kui kogutakse kohapeal konteinerisse või kottidesse ja jäätmekäitleja tuleb kohapeale järgi, võib tühjenduse tellida ükskõik milliselt jäätmevedajalt, kellel on registreering OLMEJÄÄTMETE veoks. Kui jäätmed kogutakse kokku ja viiakse käitluskohale, tuleb enne veenduda, et käitluskohal on õigus segaolmejäätmeid (jäätmekood 20 03 01) vastu võtta. AS RAGN-SELLS, AS Eesti Keskkonnateenused jt
- reostunud tööriietus ja –vahendid:
 - ühekordseks kasutamiseks või kasutuskõlbmatuks muutunud tööriided ja –vahendid; kui kogutakse kohapeal konteinerisse või kottidesse ja jäätmekäitleja tuleb kohapeale järgi, võib tühjenduse tellida ükskõik milliselt jäätmevedajalt, kellel on registreering OHTLIKE JÄÄTMETE veoks. Kui jäätmed kogutakse kokku ja viiakse käitluskohale, tuleb enne veenduda, et käitluskohal on õigus selliseid ohtlikke jäätmeid (jäätmekood 15 02 02*) vastu võtta. Võimalikud partnerid AS RAGN-SELLS, AS Epler & Lorenz jt
- ohtlikud tahked jäätmed (sealhulgas naftast läbiimbunud loomsed jäätmed):

- tahkestunud naftatükid, õlitoodetega tugevalt läbiimbunud loomad; kui kogutakse kohapeal konteinerisse või kottidesse ja jäätmekäitleja tuleb kohapeale järgi, võib tühjenduse tellida ükskõik milliselt jäätmevedajalt, kellel on registreering OHTLIKE JÄÄTMETE veoks. Kui jäätmed kogutakse kokku ja viiakse käitluskohale, tuleb enne veenduda, et käitluskohal on õigus selliseid ohtlikke jäätme (jäätmekoodid erinevad sõltuvalt sellest, mida täpsemalt üle antakse) vastu võtta. Võimalikud partnerid AS RAGN-SELLS, AS Epler & Lorenz jt
- ohtlikud vedelad jäätmed:
 - Vedelad õlijäätmed; kui kogutakse kohapeal konteinerisse või kottidesse ja jäätmekäitleja tuleb kohapeale järgi, võib tühjenduse tellida ükskõik milliselt jäätmevedajalt, kellel on registreering OHTLIKE JÄÄTMETE veoks. Kui jäätmed kogutakse kokku ja viiakse käitluskohale, tuleb enne veenduda, et käitluskohal on õigus selliseid ohtlikke jäätme (jäätmekoodid erinevad sõltuvalt sellest, mida täpsemalt üle antakse) vastu võtta. Võimalikud partnerid AS RAGN-SELLS, AS Epler & Lorenz jt.
- loomahaiguste uurimisel, diagnoosimisel, ravimisel või ärahoidmisel tekkinud (ohtlikud) jäätmed:
 - antibiootikumid ja muud ravimid, süstlad jm . kui kogutakse kohapeal konteinerisse või kottidesse ja jäätmekäitleja tuleb kohapeale järgi, võib tühjenduse tellida ükskõik milliselt jäätmevedajalt, kellel on registreering OHTLIKE JÄÄTMETE veoks. Kui jäätmed kogutakse kokku ja viiakse käitluskohale, tuleb enne veenduda, et käitluskohal on õigus selliseid ohtlikke jäätme (jäätmekoodid nimistu alajaotisest 18 02) vastu võtta. Võimalikud partnerid AS RAGN-SELLS, AS Epler & Lorenz jt
- Loomsed jäätmed käideldakse koostöös VIREEN AS-iga.

Jäätmete käitlemist sündmuskohal korraldab KeA kriisistaap koostöös jäätmebürooga ning jäätmekäitlejate abil.

10. Eluslooduse päästetööde järgsed tegevused

10.1 Varustuse korrashoid

Eluslooduse päästetegevuse võib pidada lõpetatuks, kui viimased isendid on vabastatud või suunatud pikaajalisse rehabilitatsiooni linnuhaiglast väljaspool. Tegevusele järgneb linnuhaigla varustuse lahti võtmine ning komplekteerimine transpordiks KeA hoiuruumi. Kasutatud varustus tuleb saata määrdumise korral järelhooldusesse (vt punkt 4.1.5), kus varustus puhastatakse ja kuivatatakse, tagades selle pikaajalise kestvuse. Varustuse järelhoolduse korraldab KeA HAO ning PÄA vastutab varustuse transpordi eest järelhooldusesse ning KeA hoiuruumi. Katki või kaduma läinud varustus tuleb kaardistada jooksvalt, kuid vajadusel tehakse seda varustuse hoiuruumi tagasi paigutamisel. Vastav info tuleb esitada plaani rakendamise aruandesse.

10.2 Kulude dokumenteerimine ja kulude hüvitamise nõude esitamine

Kõik juriidilised isikud ja asutused, kes kannavad kulusid seoses reostusest põhjustatud eluslooduse päästega, dokumenteerivad tekkinud kulud võimaliku kahjunõude esitamiseks kahju tekitajale. Selleks talletatakse kuludokumentid ning dokumenteeritakse (kirjeldades sealjuures kulu tekke põhjuse) tekkinud kulud vastavalt strateegia- ja analüüsiosakonna finantsjuhi poolt antud suunistele.

- Transpordikulud – kõik transpordikulud, mis on seotud konkreetse eluslooduse pääste juhtumi lahendamise (sh vabatahtlike transport sündmuskohale, sündmuskohal ja sealt ära);
- Olmekulud – kulud eluslooduse päästmisel osalevate isikute toitlustamiseks ja majutamiseks; kulud vahenditele, mis on vajalikud konkreetse eluslooduse pääste juhtumi lahendamiseks;
- Muud kulud – kõik kulud, mis on tekkinud seoses konkreetse eluslooduse pääste juhtumi lahendamisega, mida ei oleks tekkinud juriidilise isiku või asutuse tegevuse käigus, kui juhtumit poleks aset leidnud.

Kulude hüvitamiseks esitatakse nõue kahju tekitajale juriidiliste isikute ja asutuse poolt vastava kokkuleppe kohaselt kas eraldi või ühiselt juhtumi lahendamise käigus.

10.3 Keskkonnale tekitatud kahjude määramine ja sissenõudmine

Eluslooduse reostuse, liikide ja hukkumise, elupaikade või kaitstavate alade kahjustamise ning elupaikade taastamisega seotud keskkonnakahjude määramise ning reostuse tekitajalt sissenõudmisega tegeleb KeA lähtudes keskkonnavastutuse seadusest.

10.4 Saastetasu määramine ja sissenõudmine

Õlireostusest tingitud saastetasu määramisel ja sissenõudmisel lähtutakse keskkonnatasude seadusest ning selle sissenõudmisega tegeleb KeA koostöös Maksu- ja Tolliametiga.

10.5 Reostuseelse seisundi taastamise juhtimine

Päästesündmuse lõppemisel võib jätkuda keskkonna reostuseelse seisundi taastamine, mille kava lepatakse kokku enne päästesündmuse lõppu. Reostuseelse seisundi taastamist juhib KeA kriisistaap.

Kui reostuse edasine inimeste elu või tervist ning vara ja keskkonda vahetult ohustav levik on tõkestatud, siis loeb päästeasutus hädaolukorra lahendamise lõpetatuks, teavitab sellest Siseministeeriumi, KeA-d ja MeV-i ning annab sündmuskoha üle KeA-le keskkonna reostuseelse seisundi taastamise alaste tegevuste korraldamiseks. Nimetatud tegevust ei käsitleta enam hädaolukorra lahendamisena.

Keskkonna reostuseelse seisundi taastamine algab pärast hädaolukorra lahendamise lõpetamise otsust hädaolukorra juhi poolt või pärast päästetööde vajaduse lõppemist juhtumi puhul, mis polnud liigitunud hädaolukorraks.

Taastamistegevuse alustamise ja lõpetamise otsustab KeA lähtuvalt kujunenud olukorrast.

10.6 Eluslooduse pääste plaani rakendamise aruanne

Eluslooduse päästetegevuste käivitamise järgselt tuleb koostada aruanne, mis hõlmab reostusjuhtumi lahendamist teate saabumise hetkest, kuni reostuse likvideerimise ning eluslooduse päästetegevuste (sh rehabiliteerimine) lõppemiseni. Aruande koostamise eesmärk on anda võimalikult täpne ülevaade juhtumist, analüüsida päästetööde edukust ning teha ettepanekuid protsesside parendamiseks. Aruande koostamise eest vastutab eluslooduse pääste plaani eest vastutav teenistuja.

10.7 Aruande koostamine HELCOM-ile

Vastavalt HELCOM-i eluslooduse reageerimise ekspertgrupp (EG Wildlife)²¹ ootusele, peab liikmesriik koostama reostusjuhtumi lahendamisest raporti ning tegema sellest vastava ettekande ekspertgrupi kohtumisel. Aruande koostamise ja ettekande tegemise eesmärk on jagada kogemusi reostusjuhtumi lahendamisel ning anda võimalus teisele liikmesriikidel juhtumist õppida. Aruande koostamise ja ettekande tegemise eest vastutab eluslooduse pääste plaani eest vastutav teenistuja.

Lisamaterjalid

Lisa 1 Reostussündmuste iseloomu ja raskusastmete ning vajalike reageerimismeetmete maatriks

Lisa 2 Päästeameti ametiabi taotluse vorm

Lisa 3 Reostunud eluslooduse pääste käsiraamat

²¹ <https://helcom.fi/helcom-at-work/groups/response/eg-wildlife/>